

Esztergály Zsófia Zita

Isten áldása kísérte karácsonyi összejövetelünket

A karácsony mindig a szereteteli békét hozza a szívünkbe, és egyúttal tükröt is mutat zaklatott életünkről. Ilyenkor képesek vagyunk egy csapásra mindent kizárni magunk körül, és csak arra koncentrálnunk, ami előttünk áll. Ez pedig Isten és az ő gondviselése, a család.

2015 egyik decemberi csütörtökén azért gyűltünk össze, mi magyarörmények, hogy megajándékozzuk egymást az odafigyelés és az őszinte szeretet élményével. Voltak, akik egyedül érkeztek az ünnepségre, és voltak, akik többedmagukkal: fiatalok, illetve a bölcebb korosztály egyaránt. Örültünk egymásnak, hiszen ez is egyfajta összetartó nagy család, még ha hivatalos nyelven diaszpóra réteggént is illethetnek. Közöttünk, mint minden családban többféle embert találni. Csodabogarát, nyüzsgőt, állandó elégedetlenkedőt, aktívát és építőt. Ezen a karácsonyon a Fővárosi Örmény Önkormányzat két „aktív építőt” is kitüntetéssel jutalmazott.

TRDAT Különdíjat adományoztunk annak, aki jövőt adott az erdélyi örmény közösségnek
A fővárosi testület által újonnan



Jobbról Esztergály Zsófia, Issekutz Sarolta, Heim Pál

alapított, és az Armeniát keresztény álammá tevő, III. Trdat uralkodóról elnevezett különdíjat Dr. Issekutz Saroltának, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökének adtuk át, kifejezetten közösségépítő tevékenysége okán.

Mint ahogyan a helyszínen is említettem, Saroltát nem kell bemutatnom senkinek, sőt méltatását tekintve jövő karácsonyig is olvassánk e sorokat és hallgattuk volna a helyszínen korábban elnyert elismeréseinek sorát.¹ Ezért csak röviden any-



nyit emelnék ki róla, hogy mind emberként, mind vezetőként kivételes karakteres személyiséget képvisel. Olyan, aki képes volt a legnagyobb dolgok egyikére: arra, hogy öntudatára ébressze a magyarörménységet, itthon és szervezeti formában Erdélyben. Hatalmas és küzdelmes dolog ez. Azt is mondhatnám, olyan harc, amelynek vívására kevesek képesek. Teszi

ezt becsülettel, kitartással, kreativitással, rettenthetetlenséggel és tartalmas hagyományápolással. Minden mozdulata, gondolata, tevékenysége ehhez köthető. Ez az út áldozatokkal járt mindannyiótok részéről, azonban olyan eredményeket adott, amelyek köszönhetően itt ültök most együtt, vagy olvassátok e sorokat... és ezt zavartalanul meglehetitek a jövőben is.

Sarolta az én szememben egy „csupaszív és mosoly” nő, aki kemény is éppúgy tud lenni. Férfiakat megszegyenítő módon képes kiállni az igazságért, ha éppen szükséges, de csupa-csupa szeretet és báj. Láttam őt tárgyalni, nevetni, haragudni, vagy éppen szeretve lenni. Ő egy olyan érték, akit úgy kell elfogadnunk, ahogyan van. Meg kell becsülni, s ha megbecsüljük egymást is és odafigyelünk a saját családunkra, hosszú távon is minden rendben lesz.

Trdat mester kortársra volt felmenőinknek

Az ANI-TRDAT mesteréről elnevezett díjat az értékmentés ihlette. Ani legnevesebb építészéről van szó, akinek a nevéhez fűződik a többi között a katolikusok palotája, de ő állította helyre a konstantinápolyi Hagia Sofia megrongálódott kupoláját is. A fővárosi testület annak ítéli oda mostantól minden évben a róla elnevezett díjat, aki átmenti az örmény múlt egy szeletét a jövő generációjának.



Ezt teszi *Zakariás István* is Csíkszépvízen az örmény katolikus templom felújításakor, de keze nyomát másutt is felfedezni, például a széki református templom restaurálásánál. Zakariás István építő-



Jobbról Esztergály Zsófia, Zakariás Botond és Heim Pál

mérnök, szépvízi örmény család leszármazottja, a Csíkkörzeti „Szentháromság” Alapítvány egyik alapítója és kuratóriumi tagja. Sok kollégájától eltérően nem külföldön, hanem Székelyföldön gyümölcsöztette szakmai tudását. A többi között a Csíki Székely Múzeumon, a Márton Áron Főgimnáziumon, a „Sapientia” Egyetem csíkszeredai főépületén fedezhető fel gondossága. *Ajtony Gábor* kuratóriumi elnök szerint munkáinak pontos és kifogástalan elvégzésével tett szert hírnevére. Az alapítvány visszaszerzett Emlékházának felújítási munkálatait is kezdettől fogva ő vállalta fel és vezeti jelenleg is – írta méltatásában. A szépvízi örmény katolikus plébánia mellett működő egyháztanácsnak tagja, és ebben a minőségében *Gábor Zoltán* plébános úrral elindították a helybeli 253 éves örmény katolikus templom restaurálását. Az újra szentelés májusban lesz. Mint a helyi önkormányzati testület tagja, sokoldalú tevékenységet fejt ki szülőfaluja érdekében is.

Az elején a gondviselésről gondolkodtam hangosan. Most visszakanyarodom, hiszen

ide tartozik egy történet, amit megosztanék veletek. 2015 nyár eleje, Szamosújvár, búcsú. Széken szálltam meg, egy panzióban.



A széki református templom

Az étlapon ott szerepelt az Angadzsabúr leves, de mielőtt megkóstoltam volna, vasárnap lévén, vallásos emberként, ellátogattam a református istentiszteletre (rendesen, mint ahogyan szoktam). Már a templom közelében is éreztem, hogy itt egy csodavilág



Széki népviseletben (Fotók: Esztergály Zsófia)

nyílik éppen meg előttem. Fialat lelkész és erős gyülekezet üdvözölt barátságosan már kívül. Belül pedig egyik ámulatból estem a másikba, amikor láttam a gyönyörűen felújított templombelsőt, amelyen szinte életre keltek a régi ábrázolások a lehető legtökéletesebb összhangban a frissen fehérre meszelt faldarabokkal. Ezt már csak az tetézte, hogy a gyülekezet képviselőiben volt, szinte kivétel nélkül. Keresztelt a lelkész: zavarba ejtő szakrális kivétel volt minden momentumnak. Csodálatos volt, ahogyan az Isten házában falain lévő festett megjelenések közrefogták a szó-



széken igehirdető lelkészt. Mint az elmúlás két szelete között az élet. Akkor még nem tudtam, hogy a templom felújítása Zakariás Istvánhoz fűződik, magát az építőmérnököt sem ismertem. Mikor említettem neki, hogy

a szépvízi örmény katolikus templomban végzett gondos munkája miatt szeretnénk elismerésben részesíteni, csak akkor derült



Jobbról: Jakabházy Zsófia, Esztergály Zsófia, dr. Issekutz Sarolta

ki, hogy a széki templom rekonstrukciója is hozzá kötődik.

Ezt a történetet azért írtam le, mert az Isteni gondviselés vezetett végig, amely csodálatos, ha az ember felismeri és értékeli. Zakariás Istvánnal tökéletesebb jelölje nem is lehetett volna a Fővárosi Örmény Önkormányzat testületének. A díjat – elfoglalt édesapja helyett – fia, Zakariás Botond vette át a karácsonyi ünnepségen.

Szongott Kristóf díjat kapott kiemelkedő munkássága miatt Zsigmond Benedek

Az eseményen Zsigmond Benedek armenológus kapta meg kimagasló tevékenységéért a Szongott Kristóf díjat, amelyet Dr. Issekutz Saroltától, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnökétől vehetett át. A karácsonyi hagyományokhoz illően, Sarolta beszámolt az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület tavalyi eredményeiről (külön cikkben olvasható), és pár szót én is szóltam a fővárosi testület munkásságáról.

Elnökként sikeresnek látom a 2015-ös évet

Aktív és feltérképező időszakot tudhatunk magunk mögött. Az elsők között említtem az

örmény farsangi bált, amelyet most februárban megismétlünk. Ezúton is várunk mindenkit szeretettel, a meghívókat postázzuk hamarosan. Csodás kiállítás támogatunk az Országos Széchényi Könyvtárban, megemlékezve ezzel a Genocídiumra. Szintén



Lipcsei Edit énekművész és tanítványa

ismételjük idén a kétnapos tábort, ahol örmény ételek, újrahaznosított műanyagból pedig ékszerek készültek; a *Schütz Ödön* előadásorozat, ahová meghívunk minden kutatót, aki mérvadó örmény témában, de Kávéházi Fórum címmel közéleti előadásorozat is indítunk, minden olyan érdeklődésre számot tartó közéleti aktualitásban, amely meghatározza napjainkat. A korábbiaknál nagyobb hangsúlyt fektetünk a Kárpát-medencei erdélyi örmény társszervezeteinkkel szervezendő közös programokra és nem hagyhatom ki a nyelvtanítást sem: örmény, orosz és angol nyelvkurzusok látogathatóak szervezetünkél.



Mostantól pedig a www.fovarosiormeny.hu címen található honlapon is informálódhattok programjainkról, ahol akár gyorsan és egyszerűen üzenhettek is nekünk. Mindenkinek Áldott, Boldog Új Évet kíván a Fővárosi Örmény Önkormányzat elnöke és testülete.

¹ Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2015. január-február (XIX. évf. 2015. szám) 2-11. oldal

Laudáció a Szongott Kristóf-díhoz Zsigmond Benedek

Élete

Zsigmond Benedek 1975-ben született Budapesten. Családjának: szüleinek és nagyszüleinek köszönheti korai érdeklődését a tudomány, a zene és a nyelvek iránt. Általános iskolás korában megtanult latinul és ógörögül, gimnazista korában érdeklődése a héber, a hindi, a szanszkrit és a kínai nyelvek felé fordult. Születésétől fogva előbb passzívan, majd hat éves korától aktívan részt vesz a liturgikus zenei életben. Hat éves korától Szendrei Janka szkolájában énekelt, majd Dobszay László liturgikus tanfolyamain római liturgiát, Béres Györgytől pedig gregorián éneket tanult. A kóruséneklés rejtelmeibe íj. Sapszon Ferenctől kapott bevezetést.



Jobbról Esztergály Zsófia, Issekutz Sarolta, Zsigmond Benedek és Szongoth Gábor

Tizennyolc évesen felvételt nyert az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára. Az egyetemen latin, francia, indológia, elméleti nyelvészet és filozófia szakra járt, továbbá középkori latin filológiát, buddhista stúdiumokat és koreanisztikát hallgatott.

A keleti stúdiumok révén került kapcsolatba az armenológiával, vagyis az örménykutatással. 1997-1999 között Szalmási Pál és Schütz Ödön tanította keleti örményre, örményre és örmény történelemre.

1999-ben járt először Örményországban, majd 2004-től kezdve évente többször is ellátogatott, eddig 22 alkalommal, olykor hónapokat töltve ott. Jelenleg az Örmény Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének doktorandusza.

2000-től tart előadásokat hazai és nemzetközi konferenciákon, magyarországi és örményországi egyetemeken különböző örmény témákban. 2005 óta tanít rendszeresen előbb keleti, majd nyugati és örmény nyelvet, illetve örmény művelődést. Tanfolyamait korábban az Országos Örmény Önkormányzat, valamint más, kerületi örmény önkormányzatok szervezésében tartotta. Jelenleg az ELTE BTK oktatója.

Örmény liturgia

Zsigmond Benedek számára az örmény liturgia volt az az inspiráló erő, amely révén az armenológiát, vagyis az örménykutatást választotta hivatásául. Örmény szentmisét először a budapesti Orlay utcai Örmény Katolikus Templomban hallott. Ekkor határozta el, hogy az örmény liturgiát fogja kutatni. Amikor elkezdett vele foglalkozni, még nem sejtette, hogy az örmény liturgia kutatása önmagában egy hatalmas terület, amely jelentős részben még feltáratlan.

1999-ben belefogott egy örmény mise-könyv kiadásába, az akkor hozzáférhető;

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék.”
(Vörösmarty Mihály)

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület hálája és elismerése jeléül

Szongott Kristóf-díjat adományoz

Zsigmond Benedek
Ürnek,

armenológus, nyelvész, filozófus, tanár, doktorandusz,
aki éleveshételen érdemeket szerzett a magyarországi örmény katolikus közösség hitéletének megőrzése, az örmény katolikus liturgia örmény nyelven történő fennmaradása, az örmény egyházi énekek (saragánok) megőrzése, az örmény múlt kulturális értékeinek megismertetése, az Örmény Genocídium 100. évfordulója melletti megünneplés érdekében az örmény katolikus pátriárka látogatásának és a Szent István Bazilikában tartott emlékműnek megszervezésében, lebonyolításában való közreműködése területén.

Budapest, 2015. december 17.

Dr. Issekutz Sarolta
Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

szűkös lehetőségek között. Munkája akkor kapott igazán lendületet, amikor 2003-ban két görög katolikus szerzetes, akiket azóta püspökké szenteltek, Orosz László Atanáz és Kocsis Péter Fülöp testvér segítséget nyújtottak a bizánci liturgikus vonatkozások és a szakirodalom terén, majd személyesen is megismerkedhetett az örmény liturgiatudomány nemzetközi művelőivel. A Szent István Társulat 2006-ban kiadta az örmény mise-könyv 2003-ig szerkesztett változatát: *Szent Liturgia az örmény katolikus szertartás szerint* címen. 2009-ben a Józsefvárosi Örmény Önkormányzat közreműködésével megjelenhetett az örmény mise énekeinek újabb fordítása.

1999 óta Zsigmond Benedek az örmény liturgia következő területeit kutatta:

- az örmény mise újkori változatának szöveg-hagyománya;
- az örmény mise állandó és változó énekeinek szövege, liturgikus szerepe, dallama és előadásmódja;

- *Aranyszájú Szt. János* liturgiájának középkori örmény változata;
- az örmény úzusok és zenei hagyományok;

- liturgikus örmény nyelv;
- az örmény rítus mozgáskultúrája, különös tekintettel a ministrálásra;
- az erdélyi örmény liturgikus úzus;
- az örmény-képcsak liturgikus úzus.

Az utóbbi években az örmény mise újkori változatának többféle kiadásán dolgozott: a hívek, az érdeklődők és a tudósok számára. Ehhez kapcsolódik a középkori örmény mise-változatok kutatása, mint fontos forrás. Az örmény liturgia erdélyi örmény, valamint örmény-képcsak úzusának létét Zsigmond Benedek fedezte fel és tartott róluk előadásokat nemzetközi konferenciákon. A liturgikus örmény nyelv szintén nem lett korábban leírva. Kisebbségi szövedetek készítését követően Zsigmond figyelme az összehasonlító liturgikus örmény terminológiára, valamint a liturgikus örmény szókincs egyre bővebb kiadására és a liturgikus örmény nyelvtan leírására összpontosult. Az örmény mise énekeire és mozgásvilágára vonatkozó kutatásait a gyakorlatba is igyekezett átültetni örmény kórus, illetve később örmény ministráncsoport alapításával.

Voszkeberán Énekkar

Zsigmond Benedek örmény liturgikus és egyházzenei kutatásait 2000-től a mechitarista szerzetesek is segítik. 2003-ban felvette a kapcsolatot Barszegh Pilávcsján atyával, az *Örmény Apostoli Egyház* magyarországi előjárójával. Barszegh atya felkérte az örmény miséken való énekes ol-társzolgálatra, amire válaszul 2004 áprilisában megalapította a *Voszkeberán Énekkart*, amelynek neve magyarul Aranyszájú

Szent János. A kórus hamar híressé vált a magyar egyházzenei körökben és kóruséletben, sok helyre hívták koncertezni. 2006-tól az Orlay utcai Örmény Katolikus Templomba is meghívást kapott liturgikus szolgálatra. A kórus a 2015-ös örmény katolikus pátriárkai látogatás miséjén jelentős szerepet játszott a nagyszabású énekes szolgálatétel megvalósításában.

Keleti örménység

Zsigmond Benedek figyelme a 2000-es



években a keleti örménység nyelvére és kultúrájára irányult. Még 1999-ben belevágott egy keleti örmény szótár készítésébe. Ennek több kisebb változata elkészült a 2000-es évek közepére. Zsigmond jelenleg új koncepció alapján dolgozik a szótáron. Az elkészítést nehezítette, hogy 2000-es évek végéig nem álltak rendelkezésre más nyelvű modern keleti örmény szótárak, illetve a keleti örmény nyelvben számos új fogalmat meg kellett alkotni. Ennek érdekében hozta létre Zsigmond a *Nyelvművelő Bizottságot* Jerevánban, az örményországi nyelvészek és szótárkészítők összefogására, 2012-ben.

Örmény művelődés

Az örmény művelődéssel oktatásával

és hazai megismertetésével 2005-ben kezdett el foglalkozni és prioritásai között szerepel. A rendszeres tanfolyamokon kívül is gyakran kéri fel, hogy adjon elő különböző örmény kulturális témákban.

Időről időre az Örmény Genocídiumról is előadást tart. A témában lefordította magyar nyelvre *Nikoláj Hovhanniszján* neves örmény történész könyvét, amely az *Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület* kiadásában megjelent.

2004-ben a GiziMap kiadó újabb Kaukázus-térképet adott ki, ennek Örményországot és Karabahot ábrázoló része, valamint Grúzia műemlékeinek ábrázolása Zsigmond Benedek munkája.

A 2000-es évek elejétől foglalkozik örmény versek műfordításával magyarra, franciára, latinra és angolra. 2006-ban jelent meg kétnyelvű kötete *Örmény antológia* címmel.

Erdélyi örménység

Zsigmond Benedek 2004-től kezdve több alkalommal járt Erdélyben, hogy az erdélyi örménység művelődését megismerje. Kutatásai három jelentős eredménnyel jártak: 1. Felfedezte, hogy egyes könyvek és kéziratok sajátos örmény nyelven íródtak, amelynek az „erdélyi örmény” nevet adta. Ezt a nyelvet az erdélyi örmények a 18-19. század során használták. 2. Észrevette, hogy az erdélyi örmény liturgikus könyvek és kéziratok több száz népéneket tartalmaznak, vagyis liturgiában használatos, de népi eredetű énekeket. Ezeket a népénekeket sikerült az élő hagyományban is fellelnie és minidiszken rögzítenie. 3. Az erdélyi örmény népénekeket az örmény liturgia során sajátos módon alkalmazták. Ez azt jelenti, hogy a 18-20. század között létezett egy önálló erdélyi örmény liturgikus hagyomány, szaknevén:

üzus. Zsigmond ebből az erdélyi örmény úzusból írja doktori disszertációját.

Nyugati örménység

A nyugati örmény nyelvet ma már csak a diaszpórában beszélik, ezért az UNESCO veszélyeztetett nyelvnek nyilvánította. Zsigmond figyelme 2011-ben fordult a nyugati örmény nyelv felé. 2015 szeptemberében beindította az első hazai egyetemi nyugati örmény tanfolyamot az ELTE BTK-n.

Örmény- kipcak

Egykori tanára, Schütz Ödön professzor az örmény-kipcsak nyelv és irodalom kiváló ismerője volt. 2013-tól Zsigmond Benedek is elkezdett örmény-kipcsakul tanulni, 2014-ben pedig az örmény-kipcsak liturgiáról tartott előadást egy vilniusi konferencián. Azóta egyik kutatási célja az örmény-kipcsak úzus feltárása.

Örmény közösségi és tudományos élet

Zsigmond Benedek 1999 óta foglalkozik a magyarországi örmény könyvtári anyag feltárásával. Előbb a pannonhalmi könyvtár örmény anyagát, majd a

Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- tudományi Intézetének örmény részlegét nézte át és katalogizálta. 2000-2002 között a Schütz Ödön hagyatékon dolgozott, majd a 2010-es években az Orlay utcai Örmény Katolikus Templom könyvtárában.

2003 óta vesz részt különböző örmény tudományos rendezvények szervezésében.

2004-ben Schütz Ödön halálának 5. évfordulóján szervezett emlékkonferenciát, 2011-ben részt vett a *Nemzetközi Armenológiai Társaság* budapesti konferenciájának előkészítésében. 2007-2010 között, majd 2012-től napjainkig a Budapesti Örmény Katolikus Templomban lát el oltárszolgálatot. 2013-ban ministráncsoportot hozott létre, amelynek folyamatosan tanítja be az örmény misén történő énekes ministránsszolgálatot.

2015-ben ellátogatott Magyarországra XIX. Nerszész Péter örmény katolikus pátriárka. Az örmény katolikus egyházi vezető meghívásában, valamint a több napos esemény előkészítésében és lebonyolításában, a nagyszámú ministráns és kórusénekes felkészítésében Zsigmond Benedeknek jelentős szerepe volt.

(Elhangzott a 2015. december 17-i Fővárosi Örmény Klubban)



Zsigmond Benedek ministránként az Örmény Genocídium 100. évforduló tiszteletére celebrált nagymisén a Bazilikában